

УВОД

Взаимовръзките между културата, от една страна, и обществените отношения, посоките и степените на икономическо и социално развитие, както и „успехът“ на определени общности – от друга, изглеждат относително подценяван въпрос. Дори публикациите, за които тази тема е централна, като че ли са дълбоко и неосъзнавано потопени в идеологемите на текущата ни цивилизационна ориентация. Още повече: даже определена теза или връзка в тази област да са намерили своите доказателства, засилващият се утилитаризъм на въпросната ориентация ги интерпретира като нещо в най-добрия случай интересно, а не като фактор, от който буквално и съвсем пряко зависи както съдбата на човечеството, така и осмисленото и щастливо съществуване на всеки отделен индивид. Проблемът, разбира се, има множество равнища, предполага много ъгли на разглеждане и повдига трудни въпроси, но тук бихме могли да засегнем поне няколко.

Каква е крайната цел на икономическия растеж? Що е то обществено развитие? Какво означава качество на живота? Какво прави човек щастлив? Какво означава успех в съществуването на един човек, на една нация, на една територия?

Текущият начин на производство, въпреки че е преминал през различни фази, остава верен на фундаменталния механизъм на съществуването си, който е изцяло основан върху човешкия стремеж към физическо потребление и притежаване като водеща форма на свръхкомпенсация и изграждане на усе-

щане за персонална значимост. Потребяването и притежаването на материални блага – колкото като консуматорство, двойно повече като знак или символ за въпросната значимост – са отчетлив ориентир, осмислен или не, на това, което наричаме стандарт на живот и цел на общественото развитие. Намесването на термина потребност в случая е огромна заблуда с фалшива конотация на обективност, защото в икономически по-богатите части на света става дума просто за неподлежащи на задоволяване и спираловидно растящи желания, обслужващи механизмите на свръхкомпенсация и хедонизъм, а не за необходимости на физиологичното съществуване. А всичко това влече след себе си нерадостни следствия и за планетата, която населяваме, и за всеки един от нас поотделно.

Либерализмът може и да не е толкова модерен в последно време като идеология, катализираща иманентните черти на капитализма и фетишизираща пазара, но това никак не може да промени дълбоката същност на тези иманентни черти и на неизбежния диктат на пазара над съдбите ни съвсем практически. Нормалното функциониране на пазарните общества не може без нарастващо производство, а то не е възможно без нарастващо потребление. За да се осъществи, то се нуждае от по-бързо физическо и морално остаряване на продукта, което е синоним на разхищение на ресурси и труд за сметка на планетата. И за сметка на индивида, защото той, предан на „естествените“ си идеи за това, какво е значимо, какво е успех и какво е развитие и ценност, се вижда впримчен от „нормалността“ на идеята да посвети живота си на труд и кариера, превръщайки се в едномерна машина в името на високовалентните „блага“, с които го заливат отвсякъде рекламите и общественото мнение. За да си

смени айфона, купен преди година и половина, с най-новия модел (който функционално практически се различава труднозабележимо от предходния), един датчанин е готов да работи два дни, а един българин – две седмици. И работят.

Концепциите за устойчиво развитие, които вече са на повече от половинвековна възраст, имат някакво, но твърде ограничено практическо приложение именно защото изпадат в трудноразрешимо противоречие с посочените движещи сили на доминиращата на планетата цивилизация. Всяка популярна статистика ще покаже, че в САЩ например има над 800 автомобила на 1000 души от населението, в Германия и Италия – около 600, докато в Индия те са 12, а в Китай – 10. Какво би спряло и защо населението на последните две държави, възлизащо общо на 2,7 млрд. човека, да се стреми към същите индикатори за жизнен стандарт като в САЩ и Европа? С развитието на индустриите им те ще могат все повече да си го позволят. За последните 50 години населението на света е нараснало от 2 на 7 млрд. човека. Паралелно с това неизбежно нарастват и наторяваните обработваеми площи, и недостигът на вода, и отглеждането на животни (само отделящите парников метан крави са над милиард и половина в световен мащаб към днешна дата, и то преди повишеният жизнен стандарт и в Индия, и в Китай да е увеличил многократно този брой. Кой, защо и как би ограничил индустриите да искат повече мляко в абсолютно и относително изражение и да доят все повече крави, а китайците – да ги ядат?). По същия начин това бурно увеличаващо се население води до експоненциален растеж на производството на селскостопанска продукция – както за директна консумация, така и за отглеждането на гореспоменатите животни – до голяма степен разчитаща